

Promny zemědělského hospodaření: cesty k trvalé regionální udržitelnosti zemědělství v Evropě

Projekt FarmPath

FarmPath je tříletý mezinárodní projekt financovaný prostřednictvím 7. rámcového programu Evropské komise. Projekt je řešen od března roku 2011 do února 2014. Obecným cílem projektu je identifikovat a zhodnotit budoucí cesty přechodu evropského zemědělství směrem k regionálně udržitelným formám a současně poukázat na sociální a technologické podmínky, které jsou nutné k zahájení a rozvoji těchto přechodových procesů.

Proč sledovat „trvalou regionální udržitelnost zemědělství“?

V posledních deseti letech byla věnována značná pozornost změnám v zemědělství, které posilují jeho udržitelnost, a to jak ze strany vlád jednotlivých zemí, tak také neziskových organizací a výzkumných ústavů. Řada publikací (včetně Bílé knihy Evropské komise o Přizpůsobení se změně klimatu z roku 2009) poukázala na nutnost zvyšovat udržitelnost zemědělství a jejím prostřednictvím čelit budoucím problémům. Navzdory tomu, že idea trvale udržitelného rozvoje zemědělství již patří mezi hlavní principy evropské politiky, stále zřetelněji se ukazuje, že další proměna zemědělství v EU je nutná k tomu, aby zemědělství dokázalo poskytovat veřejné statky a plnit funkce požadované evropskými občany (jako např. produkovat bezpečné a vysoce kvalitní potraviny, přispívat k výrobě obnovitelných zdrojů energie, pečovat o životní prostředí, podporovat životaschopnost venkovských komunit, udržovat krajinu a venkovský prostor) a čelit dalším problémům, se kterými se potýkají evropští zemědělci, jako např. kolísavé ceny komodit, změny v dotační politice, rizika nálezů a epidemií nemocí, extrémní projevy počasí a viditelný nedostatek mladých lidí, kteří by chtěli hospodařit.

V projektu FarmPath je uvažováno, že jedna samostatná farma nebo jeden vybraný zemědělský systém

(způsobu hospodaření) nedokáže naplnit celé široké spektrum potřeb veřejnosti a trhu. Na místo toho **projekt předpokládá, že zvyšovat udržitelnosti zemědělství lze nejlépe tím, že bude dán prostor proměnlivým kombinacím různých modelů hospodaření.** Ty totiž ve své různorodosti nejlépe odrážejí specifické příležitosti vyplývající z regionální kultury, možnosti zemědělství, ekologie, potenciálu diverzifikace a historických souvislostí vlastnických a správních vztahů. Zvláštní pozornost je přitom věnována přístupu ze strany mladých lidí a jejich zájmu o zemědělské hospodaření, neboť právě tato skupina je důležitá z hlediska sociální a ekonomické udržitelnosti zemědělství.

Co znamená „posun směrem k trvalé udržitelnosti“?

Projekt FarmPath definuje udržitelnost zemědělských systémů jako trvale probíhající, adaptivní proces, který dovoluje farmám a dalším článkům produkčních a spotřebních řetězců reagovat na měnící se potřeby a preference spotřebitelů a občanů prostřednictvím proměnlivých kombinací různých modelů hospodaření, poskytování veřejných statků a naplňování hlavních funkcí zemědělství na regionální úrovni. Pro to, aby se zemědělství posunulo směrem k trvalé udržitelnosti, musí dojít k procesu tranzice (Darnhofer et al., 2010). V projektu FarmPath tranzice (tedy přechod či přerod) odkazuje k důležitým změnám ve fungování systémů (Kemp and Martens, 2007), které jsou pozorovatelné v několika sektorech (či pod-sektorech) a u různých

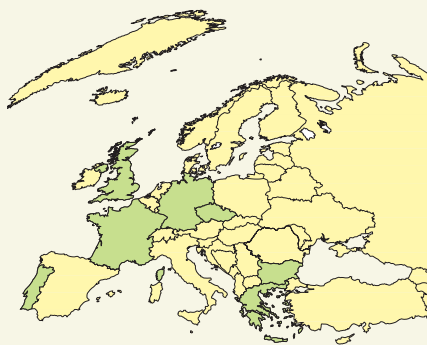
sociálních skupin působících na odlišných úrovních. Prostřednictvím vzájemné provázanosti a koevolučního (souběžného) vývoje těchto procesů dochází k rozhodujícím změnám ve společnosti nebo jejich částech. Proces přechodu je tudíž kvalitativně jiný ve srovnání s inkrementální (skokovou) změnou, která je odlišná svým rozsahem (např. netýká se celého sektoru nebo celé ekonomiky), svým časovým rámcem (jedná se o ojedinělou změnu, která není trvalá) či prostorem, v němž se odehrává (např. pouze v některých regionech). **Tranzice je výsledkem dlouhotrvajících proměn, které staví na procesech společenské, ekologické, ekonomické, kulturní, technologické a institucionální koevoluce (Loorbach and Frantzeskaki, 2009).** Pro uskutečnění tranzice musí dojít ke spojení různých vývojových procesů na lokální, regionální a národní úrovni, které nakonec vytvoří vlastní cestu vývoje uplatňující nové postupy, technologie, znalosti, způsoby organizace, principy a hodnoty.

Ke spravedlivému posouzení složitých a víceznačných možností vývoje je hodnocení alternativních cest v projektu koncipováno jako participativní (Scoones et al., 2007; Plummer, 2009), zdůrazňující „účast všech“. Platí totiž, že systém, který je považován za žádoucí (je tedy cílem tranzice), musí zahrnovat jak různé časové a prostorové úrovně, tak také rozličné druhy aktérů. Pouze proces umožňující zapojení „všech“ dokáže vhodným způsobem vyjít vstříc rozličným pohledům, jakož i riziku, které je vlastní těmto alternativním

Promny zemědělského hospodaení: cesty k trvalé regionální udržitelnosti zemělství v Evropě

systémům a odlišným cestám mířícím ke změnám v systémech (Darnhofer and Loibl, 2007). **Jedním z důležitých kroků je proto nalézt a zhodnotit budoucí cesty přechodu a tak představit budoucí cesty udržitelnosti.** Tento krok je uskutečňován s využitím **transdisciplinárního** výzkumu, který staví na přímé spolupráci se zainteresovanými stranami (stakeholders) v průběhu celého výzkumu.

Spolupracující země na projektu FarmPath

Velká Británie, Řecko, Německo, Česká republika, Bulharsko, Portugalsko, Francie

Výzkumné aktivity v projektu FarmPath

Výzkum je uskutečňován interdisciplinárním týmem odborníků sdružujícím sociology, geografů a ekonomů, kteří spolupracují s regionálními a národními partnery (stakeholders) v sedmi zemích EU. Jejich práce zahrnuje:

- vytvořit konceptuální rámec, který propojí teorie managementu tranzice se současnými poznatky o zemědělsko-potravinářských systémech, rezilienci a tranzitivních procesech na úrovni farem,

- uskutečnit empirický výzkum v sedmi evropských zemích, který umožní detailně prozkoumat 8 – 10 různých typů existujících iniciativ (změn ve způsobu produkování nebo prodeji zemědělských výrobků, které uskutečňuje významný počet farmářů v daném regionu za účelem zvýšení ekonomické, sociální a/nebo environmentální udržitelnosti zemědělství); sledování bude zahájeno v září roku 2011,
- vytvořit regionální scénáře vývoje ve dvou regionech v každé ze sedmi zúčastněných zemí,
- v rámci dílčího cíle projektu prozkoumat situaci mladých farmářů a nově začínajících zemědělců,
- vytvořit příručky o regionální udržitelnosti zemědělství,
- formulovat praktická doporučení pro politiku na regionální, národní a Evropské úrovni,
- publikovat odbornou knihu pro akademickou veřejnost.

Řešitelé projektu

Projekt FarmPath koordinuje James Hutton Institute (Velká Británie) společně s University of Natural Resources and Life Sciences (Rakousko); dalšími členy projektu jsou University of National and World Economy (Bulharsko), Agricultural University of Athens (Řecko), Institute for Rural Development (Německo), Česká zemědělská univerzita v Praze, (ČR), University of Plymouth (Velká Británie), University of Evora (Portugalsko) a Institute for Life, Food and Horticultural Sciences and Landscaping (Francie).

Bližší informace o projektu

Lukáš Zagata, Provozně ekonomická fakulta, ČZU v Praze (vedoucí výzkumného týmu v ČR): zagata@pef.czu.cz

Webová prezentace projektu na stránkách s adresou: www.farmpath.eu

Seznam použitých zdrojů:

Commission of European Communities (2009) Adapting to climate change: Towards a European framework for action. Brussels. Available at: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2009:0147:FIN:EN:PDF>

Darnhofer I, Bellon S, Dedieu B, Milestad R (2010) Adaptiveness to enhance the sustainability of farming systems. A review. *Agronomy for Sustainable Development* 30(3): 545-555.

Darnhofer I, Loibl MC (2007) Experiences from transdisciplinary workshops: Co-learning about the effects of global change on farming and rural areas. Paper presented at the XXII Congress of the European Society for Rural Sociology held 19-24 Aug 2007 in Wageningen, the Netherlands.

Kemp R, Martens P (2007) Sustainable development: How to manage something that is subjective and never can be achieved? *Sustainability: Science, Practice & Policy* 3: 5-14.

Loorbach D, Frantzeskaki N (2009) A transition research perspective on governance for sustainability. Paper presented at the conference: "Sustainable development: A challenge for European research" held 28-29 May 2009 in Brussels.

Plummer R (2009) The adaptive co-management process: An initial synthesis of representative models and influential variables. *Ecology and Society* 14: 24 [online: <http://www.ecologyandsociety.org/vol14/iss2/art24>]

Scoones I, Leach M, Smith A, Stagl S, Stirling A, Thompson J (2007) Dynamic systems and the challenge of sustainability. STEPS Working Paper 1. Brighton: STEPS Centre.

Grant Agreement Number: 265394

FP7 Call: THEME [KBBE.2010.1.4-03] Assessment of transition pathways to sustainable agriculture and social and technological innovation needs.